А. М. Власавец,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
першай кваліфікацыйнай катэгорыі гімназія № 2 г. Пінска

Урок беларускай мовы ўXI класе

Тэма: Знакі прыпынку ў складаназлучаных і складаназалежных сказах.

Мэты:

- абагульніць, сістэматызаваць і паглыбіць веды навучэнцаў пра правілы пастаноўкі знакаў прыпынку ў складаназлучаных і складаназалежных сказах;
- удасканаліць уменні і навыкі правільна інтанаваць складаназлучаныя і складаназалежныя сказы, ставіць знакі прыпынку ў іх; развіваць аналітычнае мысленне вучняў;
- выхоўваць пачуццё павагі і пашаны да роднай мовы, нацыянальных каштоўнасцей.

Тып: урок падагульнення і сістэматызацыі ведаў.

Абсталяванне: Валочка Г. М., Васюковіч Л. С., Міхнёнак С. С., Саўко У. П. Беларуская мова: вуч. дапам. для 11-га кл. устаноў, якія забяспечваюць атрыманне агульнай сярэдняй адукацыі з бел. і руск. мовамі навучання з 11-гадовым тэрмінам навучання. – Мінск: НІА, 2010; табліцы са сказамі; карткі з заданнямі.

Ход урока

I.Арганізацыйны момант.

II.Этап праверкі дамашняга задання. Арфаграфічная хвіліна.

Мэта: падрыхтоўка да экзаменаў.

Заданне: запісаць словы ў адпаведнасці з арфаграфічнымі нормамі. (Адзін вучань працуе каля дошкі).

Каляды, Масленіца, Вербная нядзеля, Вялікдзень, Прасвятая Троіца, Дзень памяці, Божы дар, Радаўніца, дай божа, дзякаваць богу.

– Напісанне якіх слоў выклікала ў вас сумненні?

– Для чаго мы працавалі з гэтымі словамі?*(Каб паўтарыць правапіс вялікай і малой літар).*

III.Пастаноўка тэмы і задач урока.

IV. Этап актуалізацыі раней засвоеных ведаў.

1. Актуалізацыя ведаў па тэме "Знакі прыпынку ў складаназлучаных сказах" з выкарыстаннем табліцы падручніка "Інтанаванне складаназлучаных сказаў" (с. 232- 238).

2. Зварот да § 45 падручніка.

3. Выкананне задання на картцы. Запісаць сказы, аформіўшы згодна з пунктуацыйнымі нормамі, пабудаваць схемы.

1.Большасць народных свят працягвалася адзін дзень аднак існавалі і шматдзённыя святы (К, к)аляды (Г,г)уканне вясны (М, м)асленіца. 2.Прыйшла талака лі па кубку малака. 3. На жаль многія старыя гасцінныя звычаі пакрысе вымiраюць і гарадскі чалавек можа не ведаць жыхара з суседняга пад'езда.

4. Артыкуляцыйная гімнастыка. У запісанай на дошцы скорагаворцы пастаўіць знакі прыпынку і растлумачыць:

Бела кура крупы клюе

І кур крупы клюе.

Не клюй кур круп.

Пасля выканання задання вучні трэніруюцца ў вымаўленні скорагаворкі.

5. Актуалізацыя ведаў па тэме "Знакі прыпынку ў складаназалежных сказах" з выкарыстаннем табліцы падручніка "Інтанаванне складаназалежных сказаў" (с. 239- 244).

6. Актуалізацыя ведаў па тэме "Знакі прыпынку ў складаназалежных сказах з некалькімі даданымі часткамі" з выкарыстаннем табліцы.

7. Зварот да § 46 падручніка. Вучні павінны адказаць на пытанне, аб чым не было гаворкі.

V. Кантрольна-карэкцыйны этап.

***1. Вуснае выкананне практыкавання 249 падручніка*.**

Заданні:

– Вызначыць стыль тэксту.

– Чым характарызуецца народны каляндар беларусаў?

– Хто мог быць дзейнымі асобамі календара?

– Называючы складаназалежныя сказы, растлумачыць пастаноўку знакаў прыпынку паміж прэдыкатыўнымі часткамі, вызначыць сэнсавыя адносіны.

2. Работа з тэкстам практыкавання 250 падручніка.

Заданні да тэксту:

– Вызначыць стыль, тэму, даць тэксту назву.

– Адказаць на пытанні:

- ✓ *Чаму святы Мікалай лічыцца ў беларусаў найбольш паважаным?*
- ✓ *Калі адзначаюць свята праваслаўныя, а калі – каталікі?*

– Выпісаць з тэксту складаназлучаныя і складаназалежныя сказы, пунктуацыйна афарміць, пабудаваць схемы:

1 варыянт – з першага абзаца,

2 варыянт – з астатняй часткі тэксту.

3. Творчае заданне "Крок у ЦТ".

Дайце рэкамендацыю аднакласніку, які :

а) рыхтуецца да ЦТ і займаецца паўтарэннем;

б) паўтарае тэму "Знакі прыпынку ў складаназлучаных і складаназалежных сказах", выкарыстаўшы складаназлучаны або складаназалежны сказ.

4. Работа па картках. Спісаць тэкст, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя знакі прыпынку.

(Н..)водная з тутэйшых жанчын у дні што аддзялялі Нараджэнне Хрыстова ад свята Трох каралёў (н..)за што на свеце (н..)разу (н..) пакруціла б верацяном бо тады вясной хатняя птушка паздыхала б ад завароту галавы. (Н..)водная ў дзень Паднясення Святога Крыжа (н..)

хадзіла ў грыбы і ягады бо тады навяла б лясных гадаў на сваю хату. (Н..) водная жнучы (н..) ўпускала з пільнай увагі каб выпадкова (н..) зрэзаць сярпом звязаных ці заламаных каласоў бо звязвае іх так альбо заломвае (н..) добразычлівая рука на (н..)шчасце той якая іх сажне.

Паводле Э. Ажэшкі

Дадатковыя пытанні і заданні:

– Раскрыць алегарычны сэнс прыказкі "І дурань ведае, што ў нядзелю свята". *(Тое, што лічыцца агульнавядомым, не патрабуе доказу).*

– Растлумачце паходжанне слова *нядзеля.(Ад слоў не делать, не рабіць спраў).*

– Як называюцца "звязаныя ці заламаныя каласы", якія , згодна з уяўленнямі забабонных людзей, могуць наклікаць бяду на гаспадара нівы? *(Залом).*

5. Тэматычны кантроль (тэставае заданне на картках).

1 варыянт

1. Адзначце складаназлучаныя сказы, у якіх знакі прыпынку пастаўлены правільна:

а) Яшчэ некалькі дзён – і прачнецца бярозавік.

б) Хай свеціць сонца і радуюцца дзеці.

в) Хоць дзьмуў халодны вецер, натоўп не разыходзіўся.

г) А з'ясі ты з бульбай шкварку, і работа пойдзе шпарка.

2. Адзначце складаназалежныя сказы, у якіх паміж часткамі ставіцца дзве коскі:

а) Каб любіць Беларусь маю мілую трэба ў розных краях пабываць.

б) Зямля калі глядзіш на яе з акна самалёта нагадвае ярка пафарбаваную геаграфічную карту.

в) Для таго каб праца давала плённыя вынікі трэба прывучаць да сталых і сур'ёзных адносін да яе з малых гадоў.

г) Ён сказаў што калі будзе свабодны то вечарам прыйдзе да мяне.

3. Адзначце складаназалежныя сказы з трыма дадзенымі часткамі:

а) Шкада мне зялёнай нівы таго дуба што над рэчкай песціцца ў прыволлі.

б) Каб светлым вясёлым у кожнага дом быў кааб людзі да старасці мірна жылі кааб сонца не гасла ад атамнай бомбы мы будзем змагацца за мір на зямлі.

в) Калі шануем тую мову якую продкі зберaглі скажы на ёй такія словы каб у вяках яныжылі.

г) Зося прыгадала што вярнуўшыся з Германіі яна не знайшла магілу бацькі хоць помніла дзе яго пахавалі.

4.Адзначце сказы, уякіхзнакі прыпынку пастаўлены правільна:

а) Раз і назаўсёды запомні, што калі нікога няма ў пакоі, не маеш права заходзіць.

б) Усё пакінуць след павінна, бо, як пачаўся белы свет, прамень, пясчынка і расінка нязменна пакідаюць след.

в) Цімох адчуваў, што калі пачне гаварыць, то заплача ад крыўды, злосці і жалю.

г) Гэта было так нечаканаштопакуль я знімаўружжо з пляча, ад кабана і след прастыў.

2 варыянт

1. Адзначце складаназлучаныя сказы, у якіх знакі прыпынку пастаўлены правільна:

а) Кожны праўду знае, ды не кожны яе любіць.

б) Карацей кажучы экзамены закончыліся і пачаліся канікулы.

в) Маці паставіла вячэру, і сама села побач.

г) Імгненне – і зноў усё патанула ў змроку.

2. Адзначце складаназалежныя сказы, у якіх паміж часткамі ставіцца тры коскі:

а) Хто не спытаў хоць раз трывогі жыццю не ведае цаны.

б) Кожны хто хоча ўмацаваць сваё здароўе павінен займацца спортам.

в) Часам прыходзіць да чалавека такое імгненне калі нясцерпна да болю хочацца пабачыць тыя мясціны дзе калісь хадзіў у маленстве.

г) Было добра ўтульна сядзець пад дубам і адчуваць спінаю яго магутны камель пазіраць на камяністую дарогу што была зусім блізка і вяла ў лес.

3. Адзначце складаназалежныя сказы з дзвюма дадзенымі часткамі:

а) Люблю твае Нарач затокі і тоні як вецер густыя туманы развееці снежная пена на хвалях зазвоніць.

б) Па справах толькі пазнаецца хто людзям заўсёды прыносіць карысць і хто чалавека ў бядзе не пакіне.

в) Калі наступае глыбокая восень над зямлёй нізка сцелецца туман або імжыць дробны дождж.

г) А калі Маша пачала раіць якія закускі можна згатаваць з тых прадуктаў якія Тарас выцягнуў з пограба Валянціну Андрэеўну здзівілі яе кулінарныя веды.

4. Адзначце сказы, у якіх знакі прыпынку пастаўлены правільна:

а) Ён ведаў, што, каб чаго-небудзь дабіцца, трэба адольваць кволасць, неахвоту, страх.

б) Васіль адчуваў,што, калі ўпадзе ў снег,то ўжо не ўстане.

в) Я пішуМарынцы, каб, як скончыццабудаўніцтва, вярталася ў Мінск.

г) Каля кастразастаўсяправаднік, якіпакуль хлопцы лавілі рыбу, прыгатаваўвячэру.

VI. Дамашняе заданне. §45-46, напісаць сачыненне-мініяцюру аб народных святах на адну з тэм: “*Свята беларускага народнага календара”, “Маё любімае народнае свята”, “Сямейная абраднасць беларусаў”.*

VII. Падагульняльна-рэфлексійны этап.

Выстаўленне адзнак за ўрок.

Прыём «Дапоўні фразу».

“*Галоўным для мяне на ўроку было…”*